

Teatrele româno...

Iată că în ultimii patru ani, în peisajul teatral românesc a apărut, pe lângă teatrele particulare, un tip special de instituție: teatrul bilingv. Ceea ce nimănui nu i-ar fi trecut prin cap înainte de „deranjul din decembrie”, acum a devenit realitate. Actori, regizori, scenografi români pleacă să prezinte spectacole în străinătate, în limba țării respective. Actori, regizori, scenografi străini vin să lucreze în România. Unii chiar învață românește și se deprind cu obiceiurile locului. E un firesc și permanent „du-te-vino”, fapt care ne îndreptățește să credem, cel puțin din acest punct de vedere, că deranjul n-a fost chiar inutil. Relațiile de schimb cultural cu alte țări par să capete, pe zi ce trece, tonul normal al contactelor necesare integrării noastre în lumea civilizată.

Dacă acești oameni de teatru se plimbă „pour les fleurs du coucou” sau sunt realmente ambasadori ai spiritualității românești, dacă producțiile realizate, „copiii bilingvi”, au fost avortoni sau feți-frumoși, dacă aceste instituții înoată în greutăți financiare sau despletesc dibaci tainele managementului sunt întrebări la care ancheta noastră a încercat să răspundă.

MARIAN POPESCU, coordonator de proiect la Teatrul Româno-Irlandez:

- Din ce rațiuni a luat ființă Teatrul Româno-Irlandez?
- Teatrul Româno-Irlandez e mai mult o formulă de cooperare și de schimb cultural între România și Irlanda. Spre deosebire de alte teatre bilingve, care au o formulă instituțională (mă refer la Teatrul Franco-Român, care joacă în limba franceză, și la Teatrul Român-American, în limba engleză), Teatrul Româno-Irlandez este o coproducție. De fapt, el reprezintă deschiderea unui mai amplu proiect cultural România-Irlanda. Sigur că i se poate spune Teatrul Româno-Irlandez, dar, repet, nu este vorba de o instituție. Spre deosebire de programul NOROC, structurat pe patru ani și care cuprinde enorm de multe proiecte, Teatrul Româno-Irlandez este definit în exclusivitate pe relații de schimb între România și spațiul irlandez. El s-a născut o dată cu piesa Urechea lui Ceaușescu, scrisă special pentru acest proiect. Spectacolul a avut succes și în cele trei reprezentații de la Teatrul Mic (unul dintre coproducătorii, ceilalți doi fiind UNITER și Old Museum din Belfast), și în turneul pe care l-a făcut în Irlanda și în Irlanda de Nord. A avut la bază și o experiență mai puțin obișnuită la noi, și anume faptul că regizorul a scris textul în cursul procesului de cunoaștere a actorilor pe care urma să-i folosească. Pe el l-a interesat să utilizeze obsesiile sau preocupările ce survin în momentul în care se întâlnesc români cu irlandezi. Deci a încercat să descifreze ce se întâmplă în conștiința străinului, ce înseamnă pentru un român un prim contact cu un irlandez, și invers. Un astfel de experiment nu s-a mai întâmplat la noi. Pentru că, de pildă, Șase personaje în căutarea..., primul spectacol al Teatrului Franco-Român, a avut la bază un alt tip de investigație a regizoarei - aceea de a scrie un colaj de texte, deci nu un text original, cum este Urechea lui Ceaușescu. În acest text există și fragmente în limba română. Pentru cine a văzut spectacolul, a constituit chiar un șoc să audă vorbindu-se românește pe scenă, în interiorul unei piese scrise în limba engleză. Această

„ciudățenie” va continua și în cazul celei de a doua coproducții, când va trebui văzut ce structuri ale limbii noastre permit replici în românește. Este o cercetare pe mai multe căi, care poate avea farmecul ei și șansa de a apropia un public străin de cultura românească.

Irlandezii sunt oameni care au câteva caracteristici apropiate de ale românilor. Am constatat asta „pe viu”, ca să spun așa. Sunt oameni deschiși, foarte calzi, care stabilesc relații de prietenie relativ repede. Irlanda nu înseamnă numai atentate cu bombe. Dublin este un oraș absolut fermecător și țara în întregime este foarte frumoasă. Așa cum de multe ori se spune și despre țara noastră.

Sperăm ca în România să se poată deschide poarta spre o cultură puțin cunoscută sau cunoscută numai în mediile ultraspecializate. Este vorba de marii scriitori irlandezi, Joyce, Brian Friel, G. B. Shaw. Pe de altă parte, ne interesează și pătrunderea culturii române în spațiul irlandez. Prospectarea relațiilor culturale România - spațiul irlandez (vedeți că folosesc mereu această sintagmă, întrucât este vorba despre Irlanda de Nord, care face parte din Regatul Unit al Marii Britanii, și despre Republica Irlanda) va continua și va aduce realmente rezultate benefice. Cultura irlandeză este extrem de interesantă pentru noi, tot astfel cum și pentru irlandezii care au văzut teatrul românesc, românii au devenit interesați.

- Ați întâmpinat dificultăți în realizarea proiectelor de până acum?

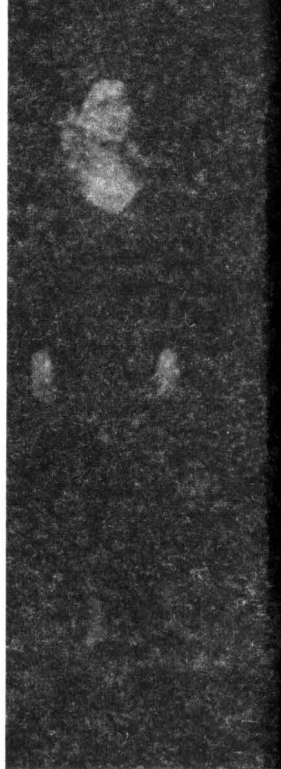
- La noi e destul de neobișnuit să găzduiești un spectacol într-o limbă străină. Mașiniștii noștri, de pildă, nu știu limbi străine. Dar aceasta nu a fost o problemă insurmontabilă. Important a fost spectacolul, care a atras un public foarte tânăr, UNITER nefăcând o publicitate mai mare decât la alte spectacole ale sale.

- De ce numai trei spectacole la „Mic”?

- A fost o condiționare legată de turneul în Irlanda, de disponibilitatea Teatrului Mic, dar și a actorilor. Toate acestea au dus spre posibilitatea a numai trei spectacole. În seara a treia, sala a fost realmente excelentă. UNITER n-a scontat încasarea unor beneficii din această coproducție. Ne-a interesat să explorăm întâlnirea celor două culturi.

- Care ar fi pasul următor, după acest spectacol?

- Coproducția și-a consumat destinul, o dată cu reprezentarea la București și după turneul din Irlanda, la Belfast, la Dublin și în alte orașe. Pasul următor va fi „dansat” de Editura UNITEXT, care încearcă publicarea unui prim volum de dramaturgie irlandeză, a unuia dintre cei mai importanți dramaturgi: Brian Friel. După aceea va urma spectacolul-replică la Urechea lui Ceaușescu. Va fi perfectată, așadar, o coproducție care se va desfășura în Irlanda de Nord, în cursul acestui an.

Scenă din spectacolul Teatrului Româno-Irlandez cu Urechea lui Ceaușescu, text și regie: Gerard Stembridge

Foto: Octavian Tîbăș

Dar Teatrul Româno-Irlandez este o formă destul de nouă, prin care se are în vedere nu numai realizarea de spectacole. Ne interesează foarte mult (și această problemă am discutat-o cu inițiatorul formulei teatrului, profesorul John Fairleigh) să extindem schimbul la nivelul unor conferințe publice, în cadrul UNITER, despre cele două culturi. Ce va mai fi în continuare, deocamdată nu știm.

ADRIAN PINTEA, regizor și actor la Teatrul Româno-American „Eugene O'Neill“:

- Ați fost actor la Teatrul „Nottara” și apoi la Național. Deci, putem spune că aveți o bogată experiență. Cu ce speranțe ați venit la Teatrul Româno-American?

- Aici există condiții de experiment. Teatrul în sine este un experiment foarte util, zic eu, pentru că reușește să demonteze o prejudecată: aceea că viața teatrală din România nu este competitivă pe plan internațional, fiindcă există probleme de limbă. Este fals. Eu am convingerea profundă că actorii români sunt printre cei mai talentați din Europa și că pot juca în orice limbă. Nu asta îl oprește pe actorul român să fie cunoscut în lume pe cât ar merita. Necazurile pe care le întâmpină teatrul românesc în general, și Teatrul Româno-American în special, în a beneficia de cariera internațională pe care o merită sunt de altă natură, și anume de o natură meschină. Asta nu face altceva decât să oglindească dezinteresul incredibil al forurilor competente pentru teatrul românesc. Mă refer la lipsa acută, îngrozitoare, a banilor. Teatrul este un ambasador credibil și posibil al spiritului românesc, oriunde în lume. Cu toate acestea, este tratat ca o rudă săracă a societății. Nu vreau să spun că înainte ar fi fost mai bine. Dar mă surprinde că fenomenul persistă; și în nici un caz nu-l găsesc scuzabil. Teatrul Româno-American încearcă un tip de teatru experimental care demonstrează că actorul român este capabil să fie performant la cel mai înalt nivel de exigență, depășind și bariera unei limbi de circulație internațională. Acest experiment nu este unic, pentru că există și un Teatru Franco-Român. Acesta din urmă are însă o soartă mult mai fericită decât teatrul nostru. El are niște parteneri serioși, ușor de reperat și care își asumă respectarea obligațiilor de parteneriat. El joacă și în țară, și în Franța. Are peripluri aproape ritmice

pentru că beneficiază de oameni dispuși și capabili să investească bani, deci să sponsorizeze mici turnee, nepretențioase, în cele două țări. Or, Teatrul Româno-American nici nu visează la ora asta să facă vreun turneu într-o țară de limbă engleză sau americană. Până la ora actuală nu a apărut nici o propunere. Poate că dacă am fi făcut un spectacol cu doisprezece violoniști închiși la culoare și cu cântece de pahar, am fi plecat. Dar în preocupările noastre acest fapt cultural n-a intrat.

- De ce Teatrul Franco-Român are o situație privilegiată și Teatrul Româno-American, nu? Ce le deosebește?

- Teatrul Franco-Român este în relație directă, ba e chiar creația unei instituții care devine din ce în ce mai serioasă - UNITER. UNITER este prima instituție care se ocupă de manageriat în teatru. Are deja specialiști în acest domeniu și iată că rezultatele se văd.

- Cele două spectacole pe care le-ați pus în scenă la acest teatru - mă refer la **Fool for Love** de Sam Shepard și **Orpheus Descending** de Tennessee Williams - v-au împlinit speranțele de început?

- Eu cred foarte tare în ajutorul actorilor cu care am lucrat până acum și care încep să se constituie într-o trupă serioasă, autentică. Ei se comportă impecabil din punct de vedere profesional și îi iubesc foarte mult.

- Sunt actori angajați ai teatrului?

- Nu, sunt colaboratori. Sunt capabili de performanțe remarcabile, tineri, energici, muncitori și cu păreri ceva mai „aerisite” despre teatru.

- Dacă merită atâtea laude, spuneți-ne numele lor...

- Adrian Titieni, Laura Jianu, Marius Gâlea, Ionuț Pohariu, Mioara Târziu. În plus, vorbesc o limbă impecabilă, sunt devotați și fideli. Dar, firește, nu sunt numai împliniri, ci și dezamăgiri, legate de faptul că trebuie să încropim totul, că nu avem sponsori, că există un buget foarte mic din partea Primăriei Capitalei. Slavă Domnului că există și asta! Știți bine, Primăria este hărțuită de o sută de mii de alte probleme. Eu încă aștept să apară ajutorul din partea americană. Pentru mine acest partener este total în ceață. Habar n-am cine este, nu știu dacă are chip... Cel puțin eu nu l-am simțit prezența decât foarte, foarte modest.

- De ce credeți că există acest „hiatus” între partea americană și cea română?

- Vă jur că nu îmi explic. Și nici nu vreau să merg cu presupunerile mai departe, pentru că aș ieși din limitele unei stări pe care o prefer: să mă izolez în interiorul a ceea ce am de lucrat și să mă delimitez de brambureala de afară.

- La spectacolele Teatrului Româno-American vine public obișnuit sau este unul special?

- Având în vedere că jucăm în limba engleză, avem în general public tânăr. Și mult mai numeros decât își închipuie Ministerul Culturii. Minister care ne tot oferă sugestii, nu tocmai „amuzante”. Cea mai concretă dintre ele a fost să jucăm cu câști. Noi suntem gata să o facem oricând. Așteptăm să ni se ofere câștile și traducătorii.

- Înțeleg că despre turnee în străinătate - nici vorbă. Dar în țară?

- Am fost chemați la teatrul din Oradea, unde am un prieten, și ne-am izbit de faptul că n-am avut bani pentru bilete de tren. Ar fi util, desigur, să facem turnee în orașele universitare, unde există catedre de limbi străine, deci un public extraordinar.

- Care sunt direcțiile Teatrului Româno-American, politica lui repertorială?

- Teatrul Româno-American nu este unul cramponat strict de experimentul în limba engleză. Există doi termeni al titlaturii. Printre proiectele teatrului sunt și spectacole în limba română. Ba chiar există intenții de traducere a unor piese românești de excepție în engleză și americană.

Pașaportul trebuie să aibă două direcții. Ar fi păcat să nu se încerce asta. Pentru că totul este întru gloria și frumusețea vieții teatrului românesc.

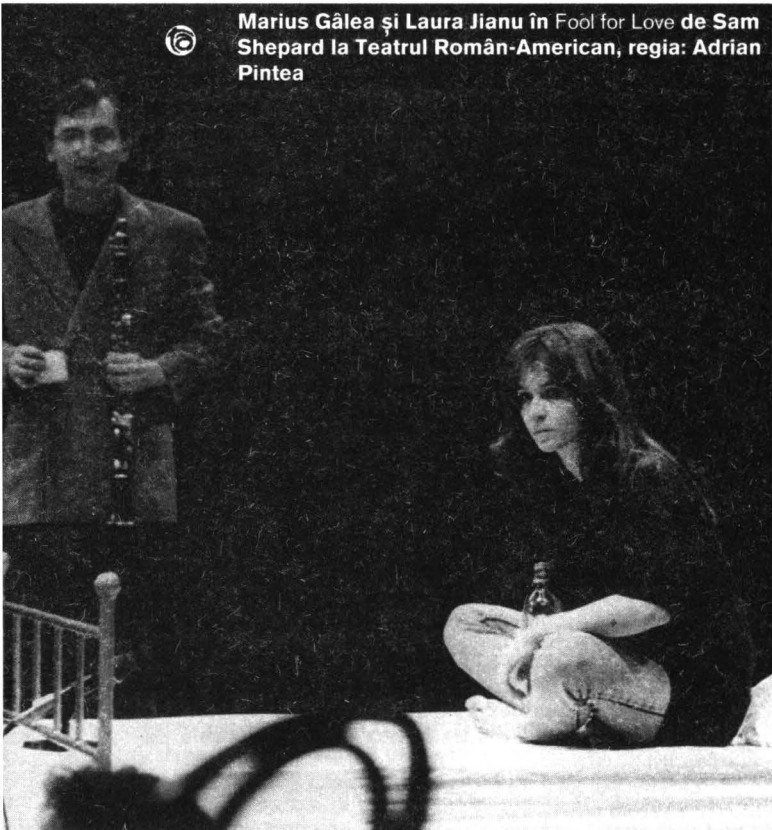
CRISTINA DUMITRESCU, directoarea Teatrului Franco-Român:

- Când s-a născut Teatrul-Franco-Român? Ce își propunea să aducă nou, deosebit față de alte teatre?

- Teatrul Franco-Român s-a născut, așa spune, de mai multe ori. Prima dată, el s-a născut în mintea a doi mari actori (mai e nevoie să spun că unul era francez și altul român?), Gérard Desarthe și Ion Caramitru, în cursul unei lungi discuții (mai e nevoie să spun că era o discuție despre teatru?). Asta se întâmpla în anul 1990, în timpul turneului „Printemps de la liberté“, un dar prețios primit de noi de la oameni de teatru din Franța. La început a fost

Marius Gălea și Laura Jianu în Fool for Love de Sam Shepard la Teatrul Român-American, regia: Adrian Pinteau

deci bucuria descoperirii reciproce – după mulți ani de izolare – și dorința de a lucra împreună. S-a născut, apoi, pe hârtie: ca articolul nr. 33 al acordului inter-guvernamental, ca proiect al UNITER, ca formă de colaborare între ministerele culturii din cele două țări, A.F.A.A. (Association Française d'Action Artistique), Teatrul Odéon din Paris, Teatrul Bulandra din București.

S-a mai născut (naștere cu dureri!) și când au început repetițiile, moșit cu eroism (și cu un tact infinit) de Corina Șuteu – atunci directoare la UNITER. Înainte de repetiții, însă, A.F.A.A. a „furnizat“ un regizor (Sophie Loucachevsky) și un scenograf (Lou Goaco) francezi, UNITER a lansat o invitație actorilor români dornici de a participa la aventură, a fost propus un text de Claudel, s-a produs întâlnirea între regizor și actori. Și, din nou, o întâlnire a făcut lucrurile să se urnească. Altfel decât se stabilise. Claudel a fost înlocuit cu un text inspirat tocmai de aceste discuții – un colaj de pagini semnate de Marx,

Sartre, Claudel, Pirandello, mai ales gânduri despre revoluție (era în 1990 și, dacă ne amintim, despre asta vorbeam cu toții, obsesiv). Despre cea franceză, desigur, dar amintind stupefiant propria noastră experiență. Și dacă am tot vorbit despre întâlniri este pentru a răspunde și la partea a doua a întrebării: scopul acestui tip de teatru este tocmai realizarea unui dialog, a unui schimb de energii benefice între culturi, între experiențe artistice și, poate, și istorice.

- S-a atins acest scop? Care sunt împlinirile, care sunt nereușitele teatrului?

- Da, aceasta este „o misiune îndeplinită“ și aici stau, după părerea mea, împlinirile și deopotrivă neîmplinirile. Să explic. Când spuneam că teatrul s-a născut de mai multe ori, trebuia să adaug că el se naște mereu, cu fiecare reprezentație. Nu la fel, ci infinit mai mult decât în cazul altor spectacole. Pentru că Șase personaje în căutarea... exact asta este, asta trebuie să fie: un dialog viu, tulburător de viu cu spectatorul. O confruntare de experiențe. Când relația se stabilește, se produc ovațiile pe care le-am auzit la Limoges, Geneva, Montréal, Québec, Paris, Strasbourg, Orléans etc. (și „etc.“, în cazul de față, chiar înseamnă ceva). Când relația cu sala nu se stabilește, spectacolul dispăre. Pur și simplu. Am văzut acest lucru la Avignon. Din fericire, doar acolo; din nenorocire, tocmai acolo.

- Care sunt dificultățile – altele decât cele înfruntate de orice teatru – pe care le are de depășit „Franco-Românul“?

- Dificultățile sunt legate de statutul însuși al unui teatru care este un proiect, și nu o instituție. Nu e simplu ca actorii – aparținând mai multor teatre bucureștene – să fie liberi de obligațiile lor „de serviciu“ pe durata turneelor (care s-au dovedit mult mai numeroase decât se presupunea la început). Trebuie spus, însă, că de fiecare dată conducerile de la Național, Bulandra, Mic s-au dovedit de o extremă receptivitate. Nu e ușor nici să impresariezi (e sarcina UNITER) turnee externe având ca parteneri profesioniști care se ocupă de o viață cu acest gen de negocieri. Ne-am descurcat, însă, și după cum am aflat (tot de la străini, noi fiind încă în plină ucenicie, deci năpădiți de semne de întrebare) ne-am descurcat chiar nesperat de bine. Orice se învață (iată un „panseu“ de mare originalitate!). Greu este, pentru actori, și să schimbi mereu nu numai un tip de public, dar un întreg sistem de referințe (Limoges înseamnă altceva decât Geneva sau Montréal sau Paris) ce-l definește; referințe de ordin cultural, dar și istoric, politic, social. Dificultăți sunt și în găsirea mijloacelor (de toate felurile), a sprijinului moral și material pentru ca acest proiect să continue, să nu se încheie cu Șase personaje...

- Și continuă?

- Din fericire, da, împlinindu-se de fapt, ca idee, ca proiect, abia cu a doua parte: un spectacol „de răspuns“, dacă vreți, la cel dintâi. Adică o piesă românească tradusă în franceză (Angajare de clown de Matei Vișniec, „Piesa anului“ la concursul de dramaturgie al UNITER, ediția 1991), un regizor (Alexandru Tocilescu) și un scenograf (Dan Jitianu) români, o trupă franceză (Les Macloma, trei actori-clovni cu o cotă bună la bursa spectacolului din Paris) și un teatru francez (faimosul Le Rond Point Compagnie Renaud-Barrault). Premiera va avea loc pe data de 17 februarie și, după o serie de reprezentații la teatrul-gazdă, se va face un turneu în România, în orașele unde există un Institut Francez. Ce va urma (festivaluri, turnee) depinde numai de reușita de public și de presă a spectacolului. Și sperăm, sigur că sperăm, ca zborul acestui al doilea pui al Teatrului Franco-Român să fie și mai năzdrăvan. Sperăm...

CARMEN BĂRBULESCU
ianuarie 1994

